

minden szó és puszkagolyó. Értelmetlen a bombázás és maga a lét. Ki a felelős a háborúért, a világ fájdalmaért: egy író? Talán: „Egyáltalán nem lövtem, csak sokat meséltem róla.” De „az ember (. . .) végül olyanná változik, mint a történetei. (. . .) Aztán egy nap arra ébredtem, hogy nekem is lőporszagú a bőröm.” Ezt a lőporszagot még sokáig nem mossuk le magunkról!

HUSZTA Rózsa

A KISALFÖLD SZAKRÁLIS KISEMLÉKEI

Liszka József: *Állítatott keresztényi buzgóságbul.* Tanulmányok a szlovákiai Kisalföld szakrális kisemlékeiről. Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2000

A szlovákiai Kisalföldnek nevezett régió szakrális néphagyománya legavatottabb kutatója, Liszka József újfent egy tartalmas tanulmánykötettel járult a szakma és az olvasók elé. A szerző, aki az említett vidék szülötte, köbölkúti származású, ám Révkomáromban tevékenykedő etnográfus, a legelhivatottabb magyar néprajzkutatók közé tartozik napjainkban. Eddigi tizenegy könyvével a szlovákiai magyar múzeumi tevékenységek, tudományos vizsgálódások, történeti áttekintések, a néprajztudományt népszerűsítő kiadványok bőséges adatbázisát teremtette meg: társaságot, intézeteket, folyóiratokat hozott létre a kisebbségi lét körülményei között. S közben olyan jeleset alkotott a vallási néprajz kutatása egyik szakterületének eddigi eredményeit összefoglaló szintézisével, hogy többen csak követni tudjuk tudományelméleti meghatározásait. A német nyelv és a német nyelvű szakirodalom jó ismerete sokban segítette Liszka Józsefet a nyugati tudományos periodikákban való tájékozódásban, s így a szabadtéri szakrális kisépitményekről ez idáig ő mondhatta el a legtöbbet magyar nyelven. Nem újdonság ez a munkáját figyelemmel kísérő kollégák előtt, hiszen az új könyvében közreadott tanulmányainak jó részét már olvastuk a „*Szent képek tisztelete*” (1995) című könyvében, amellyel meg is alapozta a maga helyét a népi vallásosság kutatói között.

De nem szeretném azt a látszatot kelteni, hogy Liszka csak a régi dolgozataiból csinált új könyvet. A korábbi megjelenés óta eltelt időben szerzett tapasztalatait, újabb ismereteit, a felé érkező kritikák erényeit sorra beépítette régi tanulmányaiba, hogy ne pusztán második kiadásról legyen szó. De enélkül sem volna ismétlés az új Liszka-könyv, hiszen az *Adalékok Nepomuki Szent János kisalföldi tiszteletéhez* című hosszabb és jócskán illusztrált írása itt jelenik meg először. A *Könyvekben lapozgatva* című fejezet pedig a tudós kutató szakmai olvasmányairól számol be, hiszen idevágó recenzióit közli, nem kevés szóval és dicsérettel ismertetve a mi jugoszláviai magyar népi vallásosságkutatásunk eredményeit is. Még Voigt Vilmos, a kötet *Gradus ad Parnassum!* előszavát író nagynevű kutató is megjegyzi, hogy Liszka milyen folyamatosan követi a vajdasági munkásságát.

S itt kell szólnom arról a néhány emberről, akik az 1980-as évek végétől – a Kárpát-medence minden részéből érkezve – látogatni kezdtük a neves magyarországi nyári néprajzi szemináriumokat, s ottani összejöveteleinken ismerkedtünk egymással és a témával (bár mindannyiunknak volt már publikációja a folklór e területéről is). Békésen, Sárospatakon, Esztergomban, illetve külön a népi vallásosság kutatóiként Veszprémben, Pécsen, Szegeden, majd a határokon túl is összetalálkoztunk Komáromból, Kolozsvárról, Zomborból, Beregszászból, Felsőőről, Laskórol, Lendváról, hogy megosszuk új isme-

reteinket, gyűjtőtevékenységünk sikereit, felfedezéseink örömét a pécsi, veszprémi, budapesti, debreceni, szegedi kollégákkal, barátokkal, akik a népiélet hasonló hagyományainak vizsgálódásaira szakosodtak. Szinte már műhelynek számított a nyári néprajzi szeminárium, amelynek létrehozói, a Magyar Néprajzi Társaság akkori vezetői: Balassa Ivánt, Ujváry Zoltánt és a békéscsabai néprajzkutató Kruppa András illő tisztelettel lehet csak említeni, hiszen ők voltak azok az anyaországi szakteknélyek, akik ránk, határon túli érdeklődőkre, szakmabeliekre gondolva nyitni próbáltak minden utódállam magyar nyelvterülete felé, s a teljes nemzet néprajzkutatásában tudtak gondolkodni. Több könyv, sok tanulmány, egy immár tízéves rangos szakmai folyóirat és megannyi barátság, ismeretség, a Kárpát-medencében való járatosság, otthonlevés vallja: érdemeset alkotott az 1989. évi békési szeminárium három kezdeményezője. S természetesen éppígy illelt dicséret a folytatókat is, a társaság későbbi vezetőit, akik évről évre megszervezték, akár Magyarországon, akár valamelyik szomszédos ország magyar etnikum által lakott területén (nálunk Szabadkán) a műhelymunkát és a honismereti kirándulásokat. Innen származnak olyan szakmabeli kötődések is, melyek, lám, azzal a haszonnal is járnak, hogy a kárpát-medencei országok közötti magyar könyvterjesztés áldatlan állapota ellenére is eljuttatják a messzeföldi rokon kiadványokat egymás asztalára.

De visszakanyarodva az így hozzám eljuttatott új Liszka József-könyvre, el kell mondanom, hogy a benne említett kutatási témák nem ismeretlenek számunkra, hiszen a vajdasági magyar néprajzkutatók is foglalkoztak pl. a szentek itteni tiszteletével, és több értékes feljegyzéssel gazdagították a tudományt. Most mégis az új könyv új tanulmányával foglalkozom behatóbban, a Nepomuki Szent Jánosról szólóval, melyet eredetileg a csehországi Teplában, a Kisemlékvédők Nemzetközi Konferenciáján ismertetett a szerző 1998-ban. Lám, Közép-Európa józanabb vidékein létezik már olyan egyesület (is), amely a kulturális hagyatékunk ezzel a felénk túlon túl elhanyagolt részterületével is törődik. Boldogabb országok mennyi tudást, energiát és pénzt fektetnek a szép késő középkori és barokk szakrális emlékek megőrzésére, miközben nekünk is van mit féltelnünk, volna mit óvnunk. Példa erre a nemrégii szabadkai barokk-konferenciát kísérő fotókiállítás is a Bácska, a Bánság és a Szerémség pompás XVII–XIX. századi, európai rangú remekeiről.

Liszka Nepomuki Szent Jánost talán a legnépszerűbb katolikus szentnek véli Közép-Európában. Csupán kisalföldi tiszteletét százhat emlékekkel bizonyítja. Hogy mégis „tipikus népi szent”, az kultuszának a szentté avatása előtti, korai tiszteletéből következtethető. A prágai szent kisalföldi ábrázolásaival az azonosságot mutatnak a mi vajdasági emlékeink is. Erről egy külön dolgozatban foglalkozom, de itt is el kell mondanom, hogy a prágai ábrázolás ikonográfiája mifelénk is meghatározta ábrázolását. A kultusz terjedésének kora is közrejátszhatott ebben, bár a Bácskában nem a jezsuiták, inkább a ferencesek voltak a nagyobb városok hitszónokai a török utáni korban. Tiszteletéről már elszórt említések történetek felénk is magyar és szerb nyelven is. Adalékként a Liszka által óhajtott szomszéd népi kapcsolatok feltárásához hadd fűzzem hozzá, hogy a Vajdaság Duna menti régiójában, Nyugat-Bácskában a többségében sokác lakosságú Vajsza falu temetőjében áll Nepomuki-szobor. Ez a temetőbeli ábrázolás itteni emléke, de az ugyancsak sokácok lakta Monostorszeg (Bački Monoštor) faluban is áll a szent szobra, s az ugyancsak sokác népességű Szonta faluban kis oszlopfülkéje található.

A Duna menti németek egyik központja pedig Apatin volt, ahol ugyan ma már nincs meg a Nepomuki-szobor a Harisnyagyár utca sarkán, de idős apatiniak emlékeznek még a bezdánihoz hasonló, égő gyertyával és zöld ágból font koszorúval ellátott deszkalapok eresztésére a szent ünnepének előestéjén. Ez egyenes folytatása a Baja–Bezdan-vonalnak, vagyis a Duna menti németiség szokásterjedésének.

Bár nem mezei, hanem falusi szabad térség szép, fedett Nepomuki-oltára található az észak-vajdasági Horgoson (korábban hol Bács, hol Csongrád megyéhez tartozott). A Tisza menti Kanizsán pedig a szájára/nyelvére mutató Szent János-ábrázolás jelentkezik. Liszka gondos kutatásai alapján megtudjuk, hogy „a cseh szent az egyetlen, Szűz Mária mellett, akinek fejét glóriaként csillagkoszorú övezi”. A szent fejét övező csillagokból felénk nemcsak öt van, mint a TACUI betűinek száma, hanem több is (a kupuszinai, immár foghíjas glórián pl. hat vagy hét lehetett).

A kanonizált szenttisztelet XVIII. századi példája volt felénk a zombori ünnepi körmenetekben Nepomuki Szent János kápolnájának fölkeresése is, meg az ünnep előtti kupuszinai szabadtéri octava is a XX. század közepéig.

Milyen jó lenne, ha nálunk is alakulna egy etnológiai adattár, amelyen éppen Révkomáromban, és éppen Liszka Józsefnek köszönhetően már van (hiszen többen is sürgettek egy vajdasági magyar néprajzi intézetet, amelyben ez a dokumentálás történhetne), hogy számba vegyük az olyan mai és hajdani szabadtéri szakrális emlékeinket, melyek vallási néphagyományunk jelentős tárgyi emlékei. Művelődéstörténetünk és történelmünk gazdagodna ezáltal. Mint ahogyan Liszka József szép könyve által a szlovákiai magyarság egésze.

SILLING István